

عوارض ناخواسته داروهای گیاهی

دکتر فاطمه افرا^۱، دکتر زهرا جهانگرد^۲

۱. دستیار گروه داروسازی بالینی دانشکده داروسازی دانشگاه علوم پزشکی تهران
۲. گروه داروسازی بالینی دانشکده داروسازی دانشگاه علوم پزشکی تهران

■ شرح

فارماکوویزیلانس نوعی از ارزیابی پیوسته و مداوم اثرات ناخواسته و سایر جنبه‌های وابسته به سلامت داروهای است که در حال حاضر، در بازار دارویی به کار برده می‌شوند و شامل داروهای گیاهی و سنتی نیز می‌شود.

امروزه داروهای گیاهی در جوامع بسیاری در سراسر جهان مصرف می‌شوند. فرآورده‌های گیاهی به صورت گسترده برای درمان بسیاری از بیماری‌ها از جمله تسکین سرفه، محافظت از کبد و ضد دیابت، پذیرفته شده‌اند. داروهای گیاهی به صورت سنتی بی‌ضرر تلقی می‌گردیدند چرا که منشا تهیه آن‌ها از منابع طبیعی بود، لکن این مطلب با توجه به گزارش‌ها موردی متعدد از عوارض ناخواسته داروهای گیاهی، زیر سؤال رفته است.

این مطلب که توسعه استفاده بالینی از داروهای گیاهی یک پروسه گسترده است، در مورد داروهای گیاهی نیز پذیرفته شده است. زمانی که یک دارو به بازار عرضه می‌شود، از شرایط کنترل شده مطالعات

بالینی خارج شده و در دسترس عموم مردم قرار می‌گیرد. در مطالعات بالینی روی غالب داروهای گیاهی، تنها مطالعات کوتاه مدت بررسی ایمنی^۱ و اثر بخشی دارو^۲ روی تعداد کمی از افرادی که به دقت انتخاب شده‌اند، مورد بررسی قرار گرفته است، بنابراین، نیاز به بررسی فارماکوویزیلانس در داروهای گیاهی افزایش پیدا کرده و شامل تشخیص زود هنگام عوارض جدید ناخواسته داروهای گیاهی می‌باشد. به علاوه اطلاعات زیادی در ارتباط با سلامت و اثربخشی مصرف بلندمدت و مزمن این داروها در ترکیب با داروهای دیگر و مصرف آن‌ها در موارد خاصی از جمله کودکان، خانم‌های باردار و افراد سالمند، مورد نیاز است.

Charaka^۳ می‌گوید که هر سم قوی اگر به درستی تجویز شود، می‌تواند به عنوان یک داروی خوب مصرف شود. به عبارت دیگر، هر داروی مفیدی اگر بدون احتیاط مصرف شود، می‌تواند به عنوان سم عمل کند. به دلیل انجام نشدن مطالعات بالینی روی اکثر داروها و فرآورده‌های

هفته در افرادی که برای پیشگیری از MI اسپرین دریافت می‌کردند، باعث خونریزی خودبه‌خودی عنبیه می‌شود.

✦ در مطالعه‌ای دیگر بیان شده است که گیاهان St. John's Wort، Valerian و Kava-Kava ممکن است اثر بعضی از داروهای بیهوشی را طولانی کنند.

✦ در مطالعه‌ای که توسط مؤسسه ملی سلامت ایالات متحده^۵ انجام شد، مشخص گردید که بعضی از داروها و فرآورده‌های گیاهی مانند سیر و St. John's Wort که مصرف آن‌ها در میان مردم محبوبیت دارد، می‌توانند اثر بخشی داروهای ضدبارداری خوراکی را تا ۵۰ درصد کاهش دهند.

✦ در مطالعه دیگری که انجام شد مشخص گردید برخی از فرآورده‌های گیاهی و داروهای که در هومیوپاتی^۶ مورد استفاده قرار می‌گیرند، می‌توانند روی متابولیسم بعضی از داروها در شرایط برون‌تن^۷ تأثیر بگذارند که از میان این گیاهان می‌توان به Parkia Speciosa اشاره کرد که در شرایط برون‌تن می‌تواند متابولیسم کبدی داروها را افزایش دهد. هم‌چنین گیاهان Pithecallobium و Pithecallobium Jiringa در شرایط درون‌تن نیز می‌توانند متابولیسم کبدی داروها را افزایش دهند.

■ نتیجه‌گیری

همان‌طور که در بالا اشاره شد، داروها و فرآورده‌های گیاهی در صورتی که به‌طور منطقی مصرف شوند، می‌توانند در کنترل و درمان بیماری‌ها کمک‌کننده باشند. یافته‌های بسیاری از محققان

گیاهی، فارماکوویژیلانس بعد از ورود این فرآورده‌ها به بازار دارویی، نقش مهمی را به‌عنوان منبع مهم اطلاعات مربوط به ایمنی داروها ایفا می‌کند. اگرچه ارزیابی عوارض ناخواسته مرتبط با مصرف فرآورده‌های گیاهی، چالش‌های منحصر به فردی را در کمیت و کیفیت اطلاعات به‌دست آمده فراهم می‌کند. البته، این غیرقابل انکار است که گیاهان نقش مهمی را در توسعه داروهای مدرن بازی می‌کنند. بیش از ۶۰ تا ۷۰ درصد از داروهای مدرنی که در بازار دارویی وجود دارند، از گیاهان به‌دست آمده‌اند.

مواردی که در ارتباط با عوارض جانبی داروهای گیاهی به‌طور گسترده در ارتباط با مصرف Ephedra^۴ و Aristolochia گزارش شده است، نشان‌دهنده قابلیت ایجاد عارضه با داروها و فرآورده‌های گیاهی برای انسان می‌باشند. شایع‌ترین عوارض جانبی گزارش شده مذکور مشکلات کبدی و کلیوی بوده‌اند. اگرچه تشخیص این که عارضه ایجاد شده عارضه داروی گیاهی است یا خیر و مربوط به کدام ماده است، به‌دلیل وجود چندین ماده مؤثره در فرآورده‌های گیاهی سنتی با مشکل مواجه می‌گردد. در مطالعه‌ای که در سال ۲۰۱۰ انجام شد مشخص گردید، ۳۳۶ مورد از تعداد کل ۳۹۰ گزارش از عوارض ناخواسته دارویی، در ارتباط با داروهای گیاهی بوده است.

■ عوارض بعضی از داروها و فرآورده‌های گیاهی

✦ در یک مطالعه نشان داده شده که مصرف روزانه عصاره گیاه Ginkgo biloba در مدت یک

در ارتباط با داروهایی که پنجره درمانی باریکی^۸ دارند، آگاه باشند.

زیرنویس

1. Case Report
2. Safety
3. Efficacy
4. ~6th – 2nd century BCE) was one of the principal contributors to Ayurveda, a system of medicine and lifestyle developed in Ancient India
۵. زراوند
6. National Institutes of Health
7. Homeopathy
8. In vitro
9. Narrow therapeutic window

نشان داده است که مصرف فرآورده‌های گیاهی ممکن است منجر به بروز عارضه و ایجاد خطر برای بیماران گردند. در ایالات متحده، نزدیک به ۷۰ درصد از بیماران بدون اطلاع پزشک خود از فرآورده‌های گیاهی استفاده کرده‌اند. بنابراین، مطالعات بیشتری باید روی عوارض ناخواسته فرآورده‌های گیاهی که به صورت محلی در بعضی از مناطق مورد استفاده قرار می‌گیرند، انجام شده و آموزش‌های لازم در ارتباط با عوارض و تداخل‌ها و فواید و مضرات فرآورده‌های گیاهی برای جامعه فراهم گردد. اعضای کادر درمان نیز باید نسبت به تداخل‌های بالقوه فرآورده‌های گیاهی با سایر داروهای مورد استفاده توسط بیماران، به خصوص

منابع

1. Vikas RD. Ashok R. Sandip K. Pharmacovigilance of Herbal Medicines-Aneed for Hour. JPRE. 2017; 1(2): 261-264.
2. Shaw D. Ladds G. Duez P. Williamson E. Chan K. Pharmacovigilance of herbal medicine. J Ethnopharmacol 2012; 140: 513-518.
3. Hussin AH. Ariff AM. Husin M. Taher Y. Influence of Petai (Parkia speciosa, Hassk) on drug metabolism in rat liver. J Biosci 1999; 10: 7-10.
4. Hussin AH. Zulkifii M. Hadijah MT. Zainah A.

In-vitroeffect of Pithecallobium jiringa(jering) and Pithecallobium microcarpus(kerdas) on hepatic drug metabolism. In: Abstract Book of the 15thScientific Meeting of the Malaysian Society of Pharmacology and Physiology; 2000 May 8-9; Kubang Kerian: Malaysian Society Pharmacol Physiol 2000; p. ORL32.

5. Eisenberg DM. Kessler RC. Foster C. Unconventional medicine in the United States : prevalence, costs and patterns of use. N Engl J Med 1993; 328: 246-252.

